

הכנסת מרכז המחקר והמידע

כ"ד באדר תשע"ח
11 במרס 2018

רשימת טעוני בירור יהדות – חומר רקע לדיון בוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת אברהם גוטה, יושב-ראש ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, לקראת דיון מהיר שתקיים הוועדה ב-12 במרס 2018.¹ במסמך מובאים נתונים על רשימת טעוני בירור יהדות שמנהל המשרד לשירותי דת ומוצגים נתונים על האנשים הכלולים בה.

לפי נתוני בתי הדין הרבניים מתחילת מרס 2018, יש ברשימת טעוני בירור יהדות 1,360 אנשים שלא הוכרעה יהדותם. לא קיבלנו מבתי הדין הרבניים נתונים על מספר האנשים שהוספו לרשימה זו בשנים האחרונות ולא נמסר לנו כמה מהרשומים ברשימה הם עולים חדשים וכמה ותיקים.

1. רקע: בירור יהדות בבתי הדין הרבניים

חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953, קובע שענייני נישואין וגירושין של יהודים אזרחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם הייחודי של בתי דין רבניים וכי נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על פי דין תורה.² כמו כן, במדינת ישראל אין היתר לקיום טקסי נישואין של בני זוג המשתייכים לדתות שונות או לדתות שהמדינה אינה מכירה בהן.³ אופן בירור היהדות והכנת רשימות מעוכבי חיתון וטעוני בירור יהדות מוסדרים בהנחיות, כפי שיפורט להלן.

בשנת 1976 ניסח היועץ המשפטי לממשלה את ההנחיה "רשימות מעוכבי נישואין"; על פי הנחיה זו, לרב רושם נישואין יש סמכות לבדוק אם בני זוג שנרשמו לנישואין כשירים להינשא מבחינת הדין הדתי. עוד צוין בהנחיה כי לדעת היועץ המשפטי לממשלה, רושם הנישואין ובית הדין הרבני מוסמכים להעביר למשרד לשירותי דת את החלטתם לצורך הכנת רשימה מרכזית שתסייע לרושמי נישואין לקבל מידע לצורך בדיקת בקשות לנישואין.⁴

דייני בית הדין הרבני הגדול ומועצת הרבנות הראשית בישראל חיברו כללים לטיפול במקרים שבהם יש צורך בבירור יהדות בטרם נישואין או גירושין. כללים אלו כתובים בהנחיות בירור יהדות, התשי"ע-2010

¹ הדיון יתקיים בעקבות ארבע ההצעות לסדר-היום האלה: 1. הרשימות השחורות של הרבנות הראשית לישראל שישווגו אזרחים שיהדותם מוטלת בספק, של חברת הכנסת יוליה מלינובסקי; 2. הרשימות השחורות של הרבנות הראשית לישראל שישווגו אזרחים שיהדותם מוטלת בספק, של חברת הכנסת קסניה סבטלובה; 3. רשימות טעוני בירור יהדות של הרבנות הראשית, של חברת הכנסת עליזה לביא; 4. הרשימות השחורות של הרבנות הראשית לישראל שישווגו אזרחים שיהדותם מוטלת בספק, של חברת הכנסת מיכל רוזין.

² חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953. סעיפים 1, 2.

³ בתי הדין הרבניים, מתחנתים, תאריך כניסה: 7 במרס 2018.

⁴ הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, הנחיה מס' 6.4501 (21.632), רשימות מעוכבי נישואין, 1 באוגוסט 1976, עדכון: 23 במרס 2003.

(להלן: ההנחיות).⁵ על פי הנחיות אלו, רב רושם נישואין⁶ לא יאשר עריכת חופה וקידושין ללא בירור יהדותם של בני הזוג.

בהנחיות יש הבחנה בין שני סוגים של נרשמים לנישואין:

א. נרשם העומד באחד מהקריטריונים שיפורטו להלן – בסמכותו של הרב רושם הנישואין לברר ולאשר את אפשרותו להינשא בישראל:

- הורי הנרשם נישאו בישראל באמצעות רב רושם נישואין;
- הורי הנרשם נישאו מחוץ לישראל באמצעות רב קהילה ששמו מצוי ברשימת רבני קהילות העולם שהרבנות הראשית לישראל מכירה בהם לעניין נישואין;
- הנרשם הציג תעודת נישואין שנתן בישראל רב רושם נישואין לקרובו של הנרשם מן האם בדרגה ראשונה.

ב. נרשם לנישואין שלא עמד באף אחד מהתנאים שפורטו לעיל צריך להגיש לבית הדין בקשה לבירור יהדות.⁷

בקשה לבירור יהדות צריכה להיות מוגשת לא יאוחר מ-45 ימים לפני המועד שנקבע לעריכת הנישואין. לאזרחי ישראל ולתושבי קבע יש אפשרות לבקש בירור יהדות גם אם לא נרשמו לנישואין.⁸ על פי נתוני בתי הדין הרבניים, הזמן הממוצע לטיפול בתיק בירור יהדות בשנת 2017 היה 32 ימים; עם זאת, לא נקבע פרק זמן מרבי לסגירת תיקים.⁹ בהנחיות לבירור יהדות מפורט הרכב הדיינים של בית הדין הרבני שדן בבקשות לבירור יהדות. בהליך הבירור נבחנים פרטי המבקש ותעודות ומסמכים שהוא ממציא. בסיום הבירור נכתב פסק דין שמבהיר אם המבקש הוא יהודי או ספק יהודי, אם הוריו יהודים, אם הוא מאומץ ואם הוא יכול להינשא כדת משה וישראל.¹⁰ על פי תשובת בתי הדין הרבניים על שאלת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, כ-96% מבירורי היהדות מסתיימים באישור שהמבקש הוא יהודי.¹¹

שנת 2016 התווסף להנחיות סעיף 12א – טעוני בירור יהדות (להלן: תיקון תשע"ז). בתיקון זה נקבע שאם עלה אגב דיון בבית הדין חשש לעניין יהדותו של קרוב משפחה של צד לדיון (להלן: צד שלישי), יודיע בית הדין לצד השלישי כי אפשר שיש צורך בבירור יהדותו לעניין נישואין על פי דין תורה, וכי הוא רשאי להצטרף כצד לדיון ולהשמיע את טענותיו או לבקש לברר את העניין בנפרד. אם הצד השלישי מסכים לדיון בעניינו, הוא יצורף כבעל דין נוסף ויוזמן לדיוני בית הדין. כלל זה חל גם על קטינים, והסכמה של קטין יכולה להינתן באמצעות הוריו. אם הצד השלישי לא הודיע על הסכמתו לדיון בעניינו יורה בית הדין על רישומו ברשימת טעוני בירור יהדות. עוד נקבע בתיקון תשע"ז כי מי שרשום ברשימת

⁵ הנחיות בירור יהדות, התש"ע-2010. ההנחיות הועברו לידינו על ידי יעל ירמיהו, ארגון שיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, 7 במרס 2018.

⁶ רב רושם נישואין – כמשמעותו על פי סעיף 6(2) לחוק הרבנות הראשית לישראל, התש"ס-1980 (כלומר ממונה על ידי מועצת הרבנות הראשית לישראל) או על פי פקודת הנישואין והגירושין (רישום), 1919.

⁷ הנחיות בירור יהדות, התש"ע-2010, סעיף ג. ההנחיות הועברו לידינו על ידי יעל ירמיהו, ארגון שיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, 7 במרס 2018.

⁸ שם, סעיפים 3 ו-4.

⁹ יעל ירמיהו, ארגון שיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, דוא"ל, 11 במרס 2018.

¹⁰ הנחיות בירור יהדות, התש"ע-2010. ההנחיות הועברו לידינו על ידי יעל ירמיהו, ארגון שיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, 7 במרס 2018. סעיף 12.

¹¹ יעל ירמיהו, ארגון שיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, דוא"ל, 11 במרס 2018.

טעוני בירור יהדות רשאי בכל עת להגיש לבית הדין בקשה לבירור יהדותו.¹² בתשובת בתי הדין הרבניים על שאלת מרכז המחקר והמידע של הכנסת הובהר שאין ברשימה זו ביטוי שיפוטי בדבר מעמדו של האדם, אלא רק הבהרה שעניינו יהיה טעון בירור והכרעה כאשר יבקש להירשם לנישואין.¹³ בתשובת בתי הדין הרבניים על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נאמר: "זה שנים בתי הדין נוהגים להתייחס ליהדותם של קרובי משפחה של מבקשי בירור יהדות. בשנת 2016 באה הפרקטיקה לידי ביטוי כתוב בסעיף 12א". מכאן שבפועל, רישום קרובי המשפחה של הנרשמים לנישואין ברשימת טעוני בירור יהדות החל עוד לפני שנכנס סעיף 12 לתוקף. יש לציין כי בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה שהוזכרה לעיל נכתב בעניין זה: "סמכותו של רושם הנישואין קמה רק כאשר אדם פונה אליו בבקשה להירשם לנישואין. באין פנייה אין סמכות".¹⁴

מדברי ההסבר שליוו את השינוי מתברר מה הצורך שראו בתי הדין הרבניים בהוספת סעיף 12א להנחיות לבירור יהדות: יש למנוע מצב של "עצימת עיניים" במקרים שבהם מתעורר חשש בדבר יהדותו של אדם, ולפיכך סברו בתי הדין הרבניים שמוטלת עליהם חובה "לפעול באופן אקטיבי למנוע נישואין אסורים". כמו כן, הם סברו ש"עצימת עיניים כזו עלולה לפגוע בסופו של דבר באותו אדם שלגביו נדרש הבירור, אם רק כעבור שנים יגלה כי בעבר עלה לגביו חשש קונקרטי שבירורו לא מוצה עד תום (וברבות השנים ייתכן שיאבד את האפשרות להוכיח את יהדותו, בשל קשיים ראייתיים שיווצרו נוכח חלוף הזמן והתקוות הזיכרון...)".¹⁵

לאחרונה הוגשה עתירה לבג"ץ בעניין זה. העותרים טענו כי ההנחיה המאפשרת לגורמים בבתי הדין הרבניים ליזום בירור יהדות היא "הנחיה שניתנת תוך חריגה בוטה מסמכות וכי אין זה בסמכותם של בתי הדין הרבניים ליזום בירור יהדות של מי שלא נרשם לנישואין או לגירושין".¹⁶ העתירה הסתמכה בין היתר על הנחיית היועץ המשפטי לממשלה משנת 1976 שהוזכרה לעיל, שקבעה כאמור כי "באין פנייה אין סמכות".¹⁷ עוד נטען בעתירה לבג"ץ שההנחיה פוגעת בזכויות הצדדים השלישיים ששם התווסף לרשימת טעוני בירור יהדות, והעותרים ביקשו מבית המשפט שיורה לבתי הדין הרבניים לבטל פסקי דין שניתנו בגין בירורים שנערכו ביוזמתם ולחדול מייזום הליכי בירור יהדות של צדדים שלישיים נגד רצונם.¹⁸ בתגובת המדינה על עתירה זו נכתב שהנושא נדון במשרד המשפטים בהשתתפות כל הגורמים הרלוונטיים, וכי המשנה ליועץ המשפטי (ציבורי-חוקתי) עו"ד רז ניזרי קבע כי בתי הדין הרבניים והרבנים רושמי הנישואין אינם מוסמכים לנהל רשימה של מי שלא היו בעלי דין בבית הדין, ולפיכך

¹² הנחיות בירור יהדות, התש"ע–2010, סעיף 12א. ההנחיות הועברו לידינו על ידי יעל ירמיהו, ארגון שיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, 7 במרס 2018.

¹³ יעל ירמיהו, ארגון ושיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, דוא"ל, 11 במרס 2018.

¹⁴ הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, הנחיה מס' 6.4501 (21.632), רשימות מעוכבי נישואין, 1 באוגוסט 1976, עדכון: 23 במרס 2003.

¹⁵ טיוטת הנחיות בירור יהדות (תיקון), התשע"ו–2016, הועברה על ידי שמעון יעקבי, מנהל בתי הדין הרבניים, 8 במרס 2018.

¹⁶ בג"ץ 6483/17 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, עתירה למתן צו על תנאי ובקשה למתן צו ביניים, 1 בפברואר 2018.

¹⁷ הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, הנחיה מס' 6.4501 (21.632), רשימות מעוכבי נישואין, 1 באוגוסט 1976, עדכון: 23 במרס 2003.

¹⁸ בג"ץ 6483/17 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, עתירה למתן צו על תנאי ובקשה למתן צו ביניים, 1 בפברואר 2018.

הציע לתקן את ההנחיות כך שבעתיד לא יירשמו ברשימה אנשים ביוזמת בתי הדין הרבניים, והוראת סעיף 12א תוחלף.¹⁹

בד בבד ביקשו הרבנים הראשיים לישראל לבחון ייזום הצעת חוק שתסדיר את נושא הסמכות ליזום הליכים לבירור יהדות של צדדים שלישיים. והצעה זו נבחנת בימים אלו על ידי הגורמים הרלוונטיים במשרד המשפטים.²⁰

בתי הדין הרבניים הבהירו בתשובתם למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי הם רושמים אנשים ברשימת טעוני בירור יהדות רק אם עניינם עלה במסגרת ההליכים בבית הדין, ומעבר לכך הם אינם מחפשים נבדקים פוטנציאליים.²¹

לבקשת יושב-ראש ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, ולקראת דיון בנושא בוועדה, יוצגו במסמך זה נתונים על רשימת טעוני בירור יהדות. יודגש כי אין במסמך זה ניתוח של שאלת חוקיות הבדיקות שנערכות ביוזמת בתי הדין הרבניים.

2. נתוני בתי הדין הרבניים על הרשומים ברשימת טעוני בירור יהדות

מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה לבתי הדין הרבניים בבקשה לקבל נתונים על טעוני בירור יהדות.²² לפי תשובת בתי הדין הרבניים, טעוני בירור יהדות הם קטגוריה אחת מכלל מעוכבי החיתון (לצד קטגוריות אחרות של מעוכבי חיתון: אסורה לבעלה ולבועלה, בירור יוחסין, גרושה לכהן, חלל, חללה,²³ טעוני בירור נטען, חזרה יחד,²⁴ לא יהודים, ממזרים, ספק ממזרים, ספק מקודשת, נשוי או נשואה,²⁵ ספק נשוי, עיכוב זמני ואיסורים שונים).²⁶ על פי נתוני בתי הדין הרבניים, כיום רשומים ברשימת מעוכבי החיתון 6,727 אנשים, ו-1,360 (20%) מהם רשומים בקטגוריה טעוני בירור יהדות. בקטגוריה זו נכללים אנשים שנרשמו ברשימה מאז שנת 1954, עת החל איסוף המידע לצורך בירור יהדות, ועניין הדותם לא הוכרע עד מועד הכנת הנתונים עבור מרכז המחקר והמידע של הכנסת ב-3 במרס 2018.

להלן נציג בתרשים את נתוני בתי הדין הרבניים על האנשים שנכללים כיום בקטגוריה טעוני בירור יהדות, לפי השנה שבה נקבע כי הם טעוני בירור יהדות.

¹⁹ הצעת המשנה ליועץ המשפטי לממשלה הייתה להחליף את סעיף 12א בחיפוש ממוחשב בהחלטות בתי הדין הרבניים בעת בדיקה פרטנית של הנרשמים לנישואין ולצורך כך הציע היועץ המשפטי להסמיך גורם במשרד לשירותי דת לביצוע החיפוש. בג"ץ 6483/17 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, תגובה מקדמית לעתירה, 22 בינואר 2018.

²⁰ שם.

²¹ יעל ירמיהו, ארגון ושיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, דוא"ל, 11 במרס 2018.

²² שם. המידע ברשימות הוא דינמי ושמותיהם של האנשים נרשמים בקטגוריות המתאימות או נמחקים מהן לפי העניין.

²³ חלל וחללה הם פסולי חיתון עקב סוגיות הקשורות בכהונה. שם.

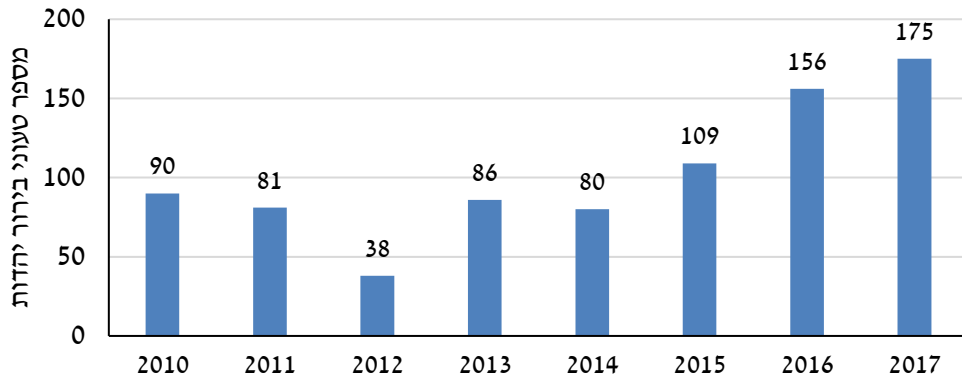
²⁴ בקטגוריה "חזרה יחד" רשומים זוגות שהתגרשו ולאחר מכן חזרו לחיי אישות. שם.

²⁵ בקטגוריה נשוי או נשואה רשומים בני זוג שנישאו בנישואין פרטיים. שם.

²⁶ שם.

מספר הרשומים כיום כטעוני בירור יהדות שנוספו לרשימה בשנים 2010-2017, לפי שנה²⁷

כפי שהתרחשים מלמד, בשנים 2010-2017 נוספו לרשימת טעוני בירור יהדות 815 אנשים שעניין יהדותם טרם נבדק או טרם הוכרע עד מועד סגירת המסמך.²⁸

נציין כי מרכז המחקר והמידע של הכנסת ביקש מבתי הדין הרבניים נתונים על מספר **טעוני בירור יהדות שהוכנסו לרשימה בכל שנה מאז שנת 2010**, כדי לבדוק אם חלה בשנים האחרונות עלייה במספר הנכנסים לרשימה בכל שנה. חרף בקשתנו, עד למועד סגירת המסמך לא נמסרו לנו נתונים אלו. מרכז המחקר והמידע ביקש לדעת גם כמה מהכלולים ברשימת טעוני בירור יהדות נרשמו בה ביוזמתם וכמה ביוזמת בתי הדין הרבניים, וכן כמה מהרשומים ברשימה הם עולים (ומאילו מדינות מוצא) וכמה ותיקים. על פי תשובת בתי הדין הרבניים, מערכת המחשוב שלהם אינה מאפשרת פילוחים אלו.²⁹

כתיבה: ד"ר נורית יכימוביץ-כהן
אישור: אורלי אלמגור-לוטן, ראש צוות
מרכז המחקר והמידע של הכנסת

עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת

²⁷ יעל ירמיהו, ארגון ושיטות עבודה בהנהלת בתי הדין הרבניים, דוא"ל, 11 במרס 2018.

²⁸ ש.ם.

²⁹ ש.ם.

